

Inimene on oma maises eksiiis lihtsalt palverändur.

Väike märgiatlas

Karl Kello

Vooruste astmed.

Jaakobuse unenäoline taevaredel, 12. sajand.

Kaks teed – õigete tee ja patuste tee.

TEE

Tee on inimese elu võrdkuju. Inimene on rändur, seda nii otseses kui ka ülekantud tähenduses. Tee on muutuse ja arenemise, pürgimuse ja täiuse, eneseavastamise ja vaimse enesetäiustumise sümbol.

Tee on märk edasiminekust – ja tagasitulekust. Kuigi tee viib silmapiiri taha, on võimatu pääseda üle oma silmapiiri, selles mõttes meenutab vaimne silmapiir tõepoolest geograafilist.

Tee on keelmata igaühele. Samuti on tuli ja vesi keelmata ning mets igaühe päralt.

Linnuteed pidi viivad hingelinnud lahku- nu hinge ära teise maailma. Religioossed pärimused kajastavad hinge teekonda all- ilma. Müütilise kangelase teekond kubiseb katsumustest.

Kaks teed

Piibel räägib Jumala teedest ja inimese teedest (Ps 138, 139), õigete ja patuste teest – õelate tee läheb hukka (Ps 1).

Keskaja inimese tundelaadi ei mõjuta- nud tee mitte niivõrd oma reaalse ohtu- de, kuivõrd sümbolise aspektiga – tee on otsing ja palverännak (1, lk 194).

Jeesus ütleb: "Mina olen tee ja tõde ja elu, ükski ei saa Isa juurde muidu kui minu kaudu!" (Jh 14,6). Siit leiame ka põhjuse, miks on president Putin messianistliku vene rahva jaoks üks väheseid, kui mitte ainuke võimalus väljapääsuteks.

Suur teejuht

Vladimir Putin näitab teed (vrd Vladimir Püha, kes ristiusustas 1000 aastat tagasi Venemaa; 'vladi' + 'mir'). Putin on teejuht, kes peab oma rahvast edasi viima. Ta jätkab Lenini saja aasta eest alustatud ja Stalinist viiskümmend aastat tagasi poole- li jäetud teed (vrd Lena – Lenin; *stalj* – Staliin; *putj* – Putin). Sõnamaagia teeb imet tänaselgi päeval. Putin pakub igaühele midagi – kellele on ta Lenini-Stalini väärikas järeltulija, kellele suur suunamuutja. Putin jätab varju oma kuulsad eelkäijad – samuti kui Peeter Suur ja Ivan Julm.

Palverännutee

Palveränd sümboliseerib katset, lepitust, puhastumist, eesmärgi saavutamist, tõus- mist olemise kõrgemale tasandile. Vanasti usuti, et üleloomulikud jõud ilmutavad en- nast kõige tugevamalt teatud vaimsetes keskustes. Palverännak ongi teekond niisugusesse keskusse. Seal saab näha imelisi nägemusi ja on oodata imelisi ter- venemisi.

Maises eksiiis on inimene kõigest iga- vene palverändur. Kristliku religiooni enda vaimsus tõukab inimesi teele. Enamikku ei hoia kodus mingi materiaalne huvi ja nad lahkuvad muretult. "Jäta kõik ja järgne mulle," ütleb Kristus (1, lk 190).

Kepp on ränduri tingimatu atribuut ja sümbol. Sunniviisil reisitee ette võtnud Karl Ristikivi on kirjutanud, et "idaneb rän- duri kepp ja kasvatab juuri ja õisi".

Kõik teed viivad Rooma

Rooma foorumi loodenurgas seisnud kul- latud teepost, kust said alguse/said kokku ja hargnesid kõik kuulsad Rooma riigi nel- ja-viie meetri laiused kiviteed. Et kõik teed viivad Rooma, väljendab indoeurooplasest kultuuriinimese europotsentristlikke aru- saamisi.

Lõuna-Eesti vanasõna ütleb: "Egä san- na läve iist lätt tii Riiga." Hiidlase arvates ei vii tee kuhugi, ise peab ikka minema. Kui Hiiumaa mehelt küsida, kuhu see tee viib, vastab ta: "Äi see tee vii kuskile, pead ise minema." Ja mine siis juba kas või Kõpu otsast merre. Indiaanlanegi teab, et tee ei vii kuskile – tee läheb lihtsalt metsa ja met- sast läbi. Ka setu vanasõna järgi "Tii veese mõtsõ, tii toosõ ka mõtsast vällä".

Kulg

18. sajandi keskpaiga kirjaliku ülestähenduse kohaselt olevat lätlased võõraste teekäijate suhtes isegi nii kalgid ja halas- tamatud, et keelduvat teed juhatamast. Sakslase küsimusele, kuhu see tee läheb *resp.* viib, vastavat nad, et ei tea. Kas mitte selleski vastuses ei väljendu aru- saam, et tee ei vii kusagile, et seda pidi

võib ükskõik kuhu välja jõuda? Vahest kajastab seegi nn boreaalset hoiakut, millest kirjutab Uku Masing?

Boreaalsetele hoiakule olevat põhiline igavene lähenemine asja olemusele, s.o kulgemine, minemine, kusjuures peamure on, et lähenetakse väärilt. Indogermaanlikku hoiakut iseloomustavat igavene päralolek asjus, hirmu tundes sellepärast, et miski võib inimese välja liigutada talle omasest seadusest ja korrast (2, lk 428).

Kulgemises avaldub elavasti indoeuroopaliku ning boreaalset maailmatunnetuse erinevus. Lähenemine on tähtsam kui päralejõudmine. Teelolek on tähtsam kui kohalolek. Kulgemine kui eesmärk iseendest on tähtsam kui siht.

Tee süda

Kui indiaani nõid ütleb, et kõik teed on alati ühedsamad, nad ei vii kuskile – teed lähevad metsa või metsast läbi –, tõstatub küsimus, kas sellel teel on südant. Kui tal on, siis ta on hää, kui tal ei ole, on ta kõlbmatu. Kumbki ei vii kuskile, aga ühel teel on süda, teisel pole. Esimene laseb matkata rõõmsalt, kui kulged temal, oled üks temaga; teine paneb su ära needma oma elu. Esimene teeb su tugevaks, teine mürgitab sind (2, lk 424).

Mis võiks olla tee süda? Kuivõrd indiaani nõia mõtteavaldus on eesti keelde jõudnud hispaania ja inglise keele vahendusel, on seda üsna võimatu täpselt teada.

“Tee on valinud mind, ja ma pean selle eest olema tänulik, kust ta mind ka läbi ei viiks,” tunnistas Toomas Paul (3, lk 65). “Küllap tee teed juhatab,” ütleb eesti vanasõna (Haljala).

Elutee

Tee ja kulg omab erilist tähendust idamaises mütoloogias. Konkreetsetel teel kulgemine tähendab ühtlasi eluteed pidi astumist. Indiaani teadmamees teab, et inimesele, kes kõnnib elu õpperada mööda, tuleb vastu neli vaenlast: hirm, selgus, vägi, vanadus. Selgus annab liigse enesekindluse. Jõudnud õpperännaku lõpule, kohtab inimene oma viimast vaenlast – vanadust. Vanadust õnnestuvat võita vaid hetkeks, see ta ka maha murrab (2, lk 425–426).

Elutee ots tähistab seega ka elukestva õppe kava täiemahulist omandamist – targaks saab inimene alles haua äärel, kui siiski: “Havva veere pääl saat targas, aga sis om hilda.”

Risttee

Risttee on pahade jõudude kogunemis-koht. Varemadel aegadel oli risttee maajumalale pühendatud paik, kuivõrd avaneb igasse nelja ilmakaarde. Kui maajumalast sai kristlaste kurat, hakkas ristteele kogunema paha vägi. Siiski, kummitused ei pääse ristteest üle usutavasti senimaani.

Ka eluteel tuleb ristteid ette. Kuigi võib tunduda, et kõik teed on ees lahti, on siiski ainult üks võimalus, ja seegi suubub tavaliselt otse labürinti, kuhu on lihtne sisse astuda, aga kust on raske välja tulla. Tee võib äkitsi seista ka püsti ees, kuigi vanasõna ütleb, et ega tii kellegi iis püsti ole.

Taevatee

Taevatee on libe ja konarlik ühekorraga. Taevatee on ränk läbi käia, vähesed, kes kohale jõuavad. Taevateed alustab inimene maa peal, käies siin sellest ka põhiosa läbi. Tee läheb sujuvalt trepiks üle, trepp – redeliks. Redel sümboliseerib inimese tungi vaimuvalguse poole. Egiptuses pandud redeli kujutis surnule hauda kaasa. Maa pealt taevasse ulatuvat redelit tunneb nii kristlik kui ka budistlik mütoloogia. Trepp sümboliseerib astmeid vaimse arengu teel, inimene võib kas tõusta valgustatuse poole või laskuda pimedusse ja rumalusse. Allakäigutrepist üles minna pole just lihtne ülesanne. Taevatrepiastmed tähendavad vaimse ümberkujunemise ränka protsessi, sümboliseerides pühitsemise järkjärgulisust.

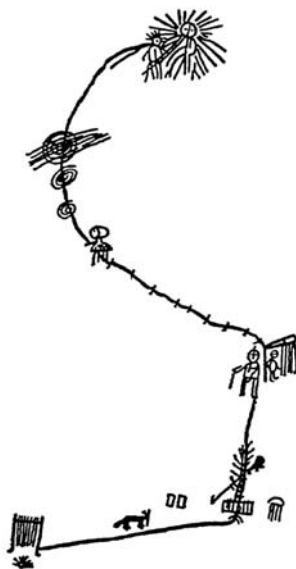
Tee loogilises lõpus asub püramiid, taevatrepp seegi, nagu ka Paabeli torn. Püramiid on maailma keskpunkt, püha mägi ja päikesemägi. Väidetavasti asetas vaarao püramiidi tippu kuldse kivi, mis lõi tõusva päikese kiirtes inimeste maa kohal esimesena särava, kuulutades päikese taassündi. Püramiidi külg tähendab seega igast neljast ilmakaarest avanevat taevatreppi, mis viib otse päikeseni.

Kirjandus

1. Le Goff, J. Keskaja Euroopa kultuur. Tallinn, 2001.
2. Masing, U. Taevapõdra rahvaste meehest ehk juttu boreaalsest hoiakust. Akadeemia, 1989, 2.
3. Paul, T. Sinu tahtmine sündigu. Tallinn, 1997.

Labürint, tee tõeni.

Siberi šamaani teel taevasse on üheksa astet (üheksa tähendab lõpetatust, täiuslikkust).

Kuhu see trepp õieti viib – üles või alla?

Paabeli torn kui taevatrepp (rekonstruktsioon).